

W świecie winiet (tytułów) prasowych

Witold Mikołajczyk

*Co też w druku może wyjść, opowiedzieć nie dam rady.
Ten, kto chce przeciwny być lub też gotów jest do swady,
niech te rolę już przejmuję i do woli krytykuje.*

Johann Heermann [1]

Kontynuując cykl walorów niefilatelistycznych w ekspozycjach klasy otwartej warto zwrócić uwagę na różnorodnego rodzaju winiety. Jednymi z nich są winiety gazet i czasopism. Jeden z Kolegów opracował ekspozat, w którym wykorzystuje ten materiał w dużej obfitości, bo i temat poświęcony mediom tego wymagał [2]. W swoim ekspozycie o Bojanowie zamieściłem winiety „Gazety W. Xięstwa Poznańskiego”.

Ryc. 1.

Pierwsnie planowałem umieścić w ekspozycji wychodzącą w Poznaniu „Gazetę Południowo-Pruską”, ale ostatecznie zrezygnowałem z tej karty. Było to pierwsze na tym terenie czasopismo w języku polskim, które ukazywało się dwa razy w tygodniu, od 2 sierpnia 1794 do 4 listopada 1806 r. Gazeta miała również wersję niemiecką pt. „Südpreussische Zeitung”.

Ryc. 2.

Dziś użylibyśmy sformułowania: mutacje w językach polskim i niemieckim. Redaktorem wersji polskiej był Stanisław Ziółcki, a wersji niemieckojęzycznej dr Jan Samuel Kaulfuss – m.in. rektor Królewskiego Gimnazjum Poznańskiego im. Marii Magdaleny [3]. W owym czasie w Poznaniu działała jedna drukarnia Wilhelma Deckera i Sp., która była wydawcą tych czasopism. W okresie Księstwa Warszawskiego, Gazeta Południowo-Pruska zmienia tytuł na „Gazeta Poznańska” i odpowiednik niemiecki „Posener Zeitung”. Obie mutacje wychodziły od 8 listopada 1806 do 18 czerwca 1815 r., po czym 21 czerwca dokonano kolejnej zmiany tytułu na „Gazeta W. Xięstwa Poznańskiego” (Gazeta Wielkiego Księstwa Poznańskiego) i jej niemiecki odpowiednik „Zeitung des Grossherzogthums Posen”. Wersja polska była wydawana do 1865 r. a niemiecka do 30 czerwca 1848 r. Od 1 lipca 1848 r. niemiecka mutacja powraca do nazwy „Posener Zeitung”, która pod tym tytułem wychodzi do 30 czerwca 1919 r. [4].

Ryc. 3 i 4.

Co prawda nie udało mi się dotychczas „zdobyć” oryginalnych tytułów prasowych wydawanych w Bojanowie, a jedynie kopie nielicznych numerów znajdujących się w polskich i niemieckich bibliotekach. Przedstawiam jedynie skany tych winiet.

„Gazeta Bojanowska” wychodziła od sierpnia 1924 do końca 1929 r. Była to gazeta codzienna, redagowana i wydawana przez Drukarnię Leszczyńską. W 1929 r. połączono tytuły „Gazeta Bojanowska” oraz „Dziennik Rawicki” w „Głos Polski”.

„Gazetę Bojanowską”
można zapisać odtąd u listowych oraz w każdym urzędzie i agencji pocztowej.

Poniższy kwit prosimy wyciąć i oddać go sąsiadowi lub krewnemu z zachętą do zapisania sobie „Gazety Bojanowskiej”.

Zamówienie.

Zamawiam niniejszem „Gazetę Bojanowską” na miesiąc WRZESIEN 1924 roku za 1 złoty 23 gr. włącznie 10 groszy kosztów manipulacyjnych.

Imię i nazwisko

Miejscowość

Ryc. 5 i 6.
Pieczęćka drukarni na marginesie „Bojanowoer Anzeiger”.

Max Bernhardt
Drukarnia
Księgarnia i handel papieru
Bojanowo pow. Rawicki.

Z kolei niemieckojęzyczne czasopismo „Bojanowoer Anzeiger” wydawane było dwa razy w tygodniu począwszy od 1899 r. przez miejscowego właściciela drukarni Maxa Bernhardta (Ryc. 5 i 6). W latach 1919-1932 nakład sięgał 300 egz. [5].

Ewementem był wydawany miesięcznik „Siejba”, redagowany przez uczniów Państwowej Średniej Szkoły Rolniczej w Bojanowie, a drukowany przez „Drukarnie Leszczyńskie”. Pismo wychodziło w latach 1937-38.

Wydawca: Centralny Komitet Redakcyjny „Siejby” przy Państwowej Średniej Szkole Rolniczej w Bojanowie.

Warunki prenumeraty: Rocznie 1,50 zł. Numer pojedynczy 30 gr. — Prenumeratę należy wpłacać na konto Internatu Państwowej Średniej Szkoły Rolniczej w Bojanowie P. K. O. Nr. 211.408.

Adres redakcji i administracji: Bojanowo, Pozn. — Centralny Komitet Redakcyjny „Siejby” przy Państwowej Średniej Szkole Rolniczej.

Czcionkami „Drukarni Leszczyńskie” Spółdzielni z ogr. udz. w Lesznie.

16

Po drugiej wojnie światowej nieregularnie wydawane jest nadal przez Towarzystwo Koleżeńskie Bojanowiaków – absolwentów szkoły rolniczej.

Ryc. 7 i 8.

Począwszy od 1919 r. wydawany był przez Wydawniczą Spółkę Udziałową w Rawiczu m.in. „Orędownik Powiatowy”. Poniżej – dwie kolejne winiety (Ryc. 9 i 10). Tego rodzaju pisma były wydawane w okresie międzywojennym w większości powiatów Wielkopolski.

ORĘDOWNIK i Głos Ziemi **POWIATOWY Rawickiej**

Ekspedycja i Redakcja mieści się w Rawiczu ul. 17. stycznia w Księgarni „PIASTA”

Wychodzi w środę i sobotę. Abonament kwart. 300, miesięcz. 100 Mk. Ogłoszenie za wiersz jednolamowy lub jego miejsce 30.—Mk.

L. 63. Rawicz, środa 9 sierpnia 1922. Rok IV.

№ 3. Rawicz, sobota 5 stycznia 1924 r. Rok VI.

Przedpłata Miesięcznie 350000 mk

ORĘDOWNIK POWIATOWY

Wychodzi we wtorki, czwartki i soboty.

Za ogłoszenia płaci się następująco od wiersza petiti. 5-lin. lub jego miejsce: z powiatu rawickiego 20 000 mk. z dalszych stron 25 000 mk.

Telefon nr. 25. Administracja mieści się przy ul. 17. Stycznia w Księgarni Piasta. Telefon nr. 25.

Ryc. 9 i 10.

Z dniem 1 września 1925 r. powołano Korpus Kadetów Nr 3 z siedzibą w Rawiczu. W grudniu 1925 r. ukazuje się pierwszy numer „Kadeta Wielkopolskiego”, który w 1928 r. przeradza się w tygodniówkę, a rok później w dwumiesięcznik pod nazwą „Zew Kadecki,

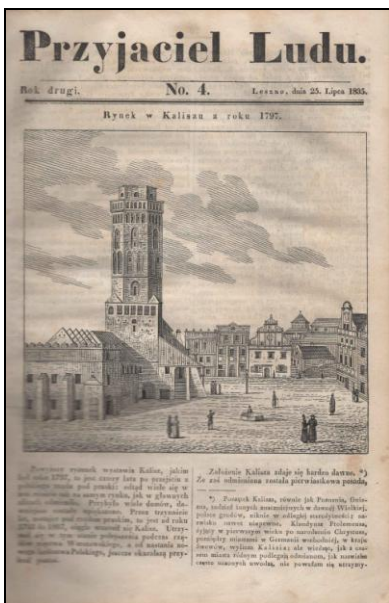
czasopismo periodyczne Korpusu Kadetów nr 3". Pierwszy numer (wrzesień/październik 1929 r.) wydrukowano w nakładzie 600 egz. w Drukarni Więzienia Karnego w Rawiczu. W 1939 r. wydano jego ostatni numer (nr 32, maj/czerwiec 1939 r.) [6].

Ryc. 11. „Zew Kadecki” z 1931 r.

Kopalnią grafik dla autorów ekspozycji w klasie filatelistyki otwartej może być wydawane w latach 1834-49 w Lesznie czasopismo „Przyjacieli Ludu czyli Tygodnik potrzebnych i pożytecznych wiadomości” (Ryc. 12 i 13). Był to pierwszy ilustrowany magazyn w Polsce [7].

Ryc. 12 i 13.(poniżej) Strona tytułowa nr 4 z lipca oraz strona z numeru z września 1835 r.

Tygodnik był tłoczony w drukarni Ernesta Wilhelma Günthera, który w 1832 r. uruchomił w Lesznie drukarnię, zakład litograficzny i księgarnię. Günther posługiwał się nowatorską techniką tłoczenia ilustracji, wraz z tekstem na danej stronie czasopisma, w przeciwieństwie do dotychczasowej praktyki zamieszczania ilustracji w osobnych stronach. Pierwsze nakłady czasopisma miały ok. 1000 prenumeratorów, osiągając nieco później ich podwojenie [8].

Pozostając na leszczyńskim podwórku, poniżej trzy winyety dzienników wydawanych w tym mieście.

Ryc. 14.

Powstały w 1884 r. dziennik „Lissaer Tageblatt”, redagowany przez Otto Eisermanna był tłoczony w drukarni Oskara Ludwiga. Sama drukarnia z czasem została zakupiona przez redaktora tego dziennika. W latach 1919-34 dziennik był redagowany przez Ewalda Sadowskiego i wychodził trzy razy w tygodniu w nakładzie 4,5 tys. egz. W 1921 r. drukarnia została własnością spółki akcyjnej, której udziałowcami były niemieckie banki z Leszna i Wolsztyna, a następnie poznańska firma Concordia SA. Tytuł był wydawany do 1934 r. [9].

Kolejny tytuł, to dziennik „Lissaer Anzeiger”, który wychodził w latach 1881-1920. Wraz z odzyskaniem niepodległości przez Leszno 18 stycznia tytuł został zamknięty.

Ryc. 15.

W styczniu 1920 r. spółdzielnia pod nazwą „Leszczyńska Drukarnia” odkupiła od Adolfa Schmaedickego nieruchomość położoną przy ul. Wolności 21 wraz z drukarnią i dziennikiem „Lissaer Anzeiger”. W jego miejsce pojawił się „Głos Leszczyński”. Zakłady graficzne (miały swój początek we wspomnianej już drukarni Ernesta Wilhelma Günthera) przeszły liczne zmiany właścicielskie i parku maszynowego. W okresie międzywojennym drukowane tam były m.in. pisma codzienne: „Głos Leszczyński”, „Kłos Polski”, „Głos Śmigiełski”, „Głos Wolsztyński”, pisma regionalne: „Ziemia Leszczyńska” i „Oređownik Powiatowy”, pisma

młodzieżowe: „Łan” z Gostynia, wspomniana już „Siejba” z Bojanowa oraz „Czuwaj” z Leszna [10].

Ryc. 16.

Dziennik „Głos Leszczyński” był wydawany w nakładzie 5 tys. egz., który nieco później wzrósł do 10 tys. Tytuł ukazywał się latach 1920-39. W marcu 2024 r. ukazało się opracowanie o „Głosie Leszczyńskim”, którego autorką jest Kamila Szymańska [11].

W Lesznie ukazywał się też m.in. „Ilustrowany Kurjer Zachodni”, który wychodził w latach 1930-39 sześć razy w tygodniu, w nakładzie 1,4 tys. egz.

Ryc. 17.

To przykładowe winiety dzienników i czasopism wychodzących w Wielkopolsce. Ubolewan, iż poza bojanowskimi tytułami, których nie mam w swoich zbiorach, pozostałe się w nich znalazły. Zapewne wielu czytelników stwierdzi, iż poza tematem szeroko rozumianych mediów lub prasy, mało zda się wykorzystać ten rodzaj materiału filatelistycznego w ekspozycjach klasy filatelistyki otwartej. Uważam, że wręcz przeciwnie. W zasadzie w każdym temacie z grupy tzw. topograficznych – dotyczących danej miejscowości lub regionu, taki materiał może być wykorzystany. Wielość tytułów prasy specjalistycznej może być przedstawiona w różnorodnych tematach ekspozycji – geograficznych, biologicznych, medycznych, technicznych itp.

Jeśli chodzi o prasę polską, warto sięgnąć np. do „Spisu tytułów prasy polskiej 1865-1918” [12] czy do „Pierwszego Polskiego Spisu Gazet i Czasopism Rzeczypospolitej Polskiej z dodatkiem prasy polskiej zagranicą 1921” [13]. Ostatnie wydanie tego spisu ukazało się dla roku 1939/40. Wśród tych przykładowych spisów każdy wystawca znajdzie odpowiedni tytuł, a w kolejnym kroku podejmie próbę jego „zdobycia” i umieszczenia jego winiety w ekspozycji. Ba, może znajdzie jakiś ciekawy artykuł, czy grafikę do wykorzystania w swoim ekspozycji.

Opracowując swój eksponat o Bojanowie, z takiej możliwości skorzystałem (patrz Ryc. 1 i 2).

-
- [1] Cytat pochodzi z poematu Johanna Heermanna, Pochwała szlachetnej sztuki druku, którą Bóg w roku 1440 po narodzinach Chrystusa, zatem przed dwustu laty, podarował światu dzięki swej wyjątkowej łaskawości, Leszno 1640. Tłumaczenie ukazało się pod tytułem „Szlachetna sztuka druku”, Leszno 2017 z 4 części poematu, wiersza „Ku pamięci panów drukarzy” s. 34;
 - [2] Porównaj: W. Mikołajczyk, Kolejna garść uwag – Oława 2022 /w:/ TEMATICA Poznań, Grudzień 2022, Nr 37, s. 59-67;
 - [3] J. Stoiński, Szkolnictwo średnie w Wielkim Księstwie Poznańskim w I połowie XIX wieku (1815-1850) (ze szczególnym uwzględnieniem Gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu), Poznań 1971;
 - [4] Prasa Polska w latach 1661-1864, red. J. Łojek, Warszawa 1976; Z. Semrau, Czasopisma poznańskie. Zestawienia tytułów i krótka charakterystyka. Cz. 1 (1794-1858) /w:/ Kronika Miasta Poznania 1958, nr 1, s. 95-120;
<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/129938/edition/138896/kontent>; E. Kierski, Czasopisma polskie w Poznańskim od ich początku /w:/ Przegląd Wielkopolski Historyczny i Literacki pod redakcją Emila Kierskiego. X.W. Krzyżanowski w roku 1867, Poznań. s. 5-20;
<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/52087/edition/110620/content>; E. Słabęcka, Dzieje Gazety Wielkiego Księstwa Poznańskiego w latach 1815-1865 z uwzględnieniem biografii redaktorów /w:/ Kronika Miasta Poznania 1935, nr 4, s.367-397;
<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/122413/edition/133702/content>; Z dziejów prasy wielkopolskiej XIX- XX wieku, red. M. Kosmana T. 1-5 / Poznań 1994-2005;
 - [5] D. Matecki, Prasa niemiecka w Wielkopolsce w latach II Rzeczypospolitej /w:/ Zeszyty Prasoznawcze Kraków 1997 R. XL , nr 1-2 (149-150), s. 106-122; T. Kawałak, Prasa niemiecka w Polsce 1918-1939. Powiązania i wpływy. Warszawa 1971;
 - [6] H. Pawłowski, Korpus Kadetów w Rawiczu. Historia i tradycja, Muzeum Ziemi Rawickiej 2015; W. Lisowski, Polskie Korpusy Kadetów, Warszawa 1982, s. 217 – 223;
 - [7] Zobacz, Spis zawartości prasy Wielkopolskiej Zeszyt 19, Przyjaciel Ludu 1834 – 1849. Opracowała K. Jazdon, Poznań 2003;
 - [8] Günther i Lange wielkopolskie oficyny wydawnicze. Katalog wystawy, Muzeum Początków Państwa Polskiego, Gniezno 2006, s. 7-42;
 - [9] A. Komolka, At. Sierpowski, Leszno, Zarys dziejów, Poznań 1987, s. 121, 200; M. Barełkowski, Niemieckie gazety i czasopisma w krajobrazie prasowym Poznania i Wielkopolski przed rokiem 1918. Przyczynek do zbadania ciekawej grupy źródeł /w:/ Biblioteka 2021, nr 25 (34), s. 151-169, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/b/article/view/28522/28199> ;
 - [10] Więcej: Regionalna wystawa rzemieślniczo-przemysłowa w Lesznie od 8-15 sierpnia 1937, Leszno 1937, s. 64-69;
 - [11] K. Szymańska, Leszno ma głos. Głos leszczyński 1920-1939, MBP Leszno 2024;
 - [12] „Spis tytułów prasy polskiej 1865-1918”, oprac. A. Garlicka, Warszawa: Polska Akademia Nauk, Instytut Badań Literackich, Pracownia Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX w. 1978;
 - [13] „Pierwszy Polski Spis Gazet i Czasopism Rzeczypospolitej Polskiej z dodatkiem prasy polskiej zagranicą 1921” R. 1, Polska Agencja Reklamy 1921;
<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/7899/edition/14326/content>).